

Oponentský posudek na bakalářskou práci kol. Terezy Polcarové „Apoštol Pavel jako superhrdina: souboje čarodějů ve Skutcích apoštolů“

Oponent: F. Horáček, Ph.D.

Datum: 14. srpna 2019

Práce hledá v biblických Skutcích podobnosti mezi Pavlem a Filipem na jedné straně a jejich magickými kontrahenty na straně druhé. Chce mj. také uvážit, zda se „koncept superhrdiny“ vztahuje a apoštola Pavla (přesněji s. 4). Ani tento koncept neunikl akademicky laděné pozornosti (s. 15) a autorka obojí svěžím způsobem spojuje. Na práci je velmi sympatické, jakým způsobem ve svém originálním námětu nese pečeť naší současnosti. Přes obvyklé chyby bak. prací tato působí právě v tomto bodě živě a neotřele a přitom se v ní rodí schopnost odborné práce.

Úkol je vycílen velmi zajímavě a přitažlivě, mj. i proto, že ve starověku neplatila představa čaroděje za cosi fantastického jako v naší dnešní kultuře, nýbrž byla běžnou součástí reality, s níž zcela vážně počítaly i zákony, nejen přesvědčení lidí doslova všech „pater“ společnosti. Drakonické tresty v Codexu Theodosianu (zejm. odd. 9.16) nenechají jistě nikoho na pochybách, že v antické realitě nebyl čaroděj jen postavou omezenou na přítmi kinosálu s promítáním Tolkienova Pána prstenů.

Práce vychází z bystrých pozorování: čarodějům je ve Sk věnováno mnoho prostoru v porovnání s jinými, rovněž důležitými postavami; *magoi* mohou být pozitivní jako u Mt 2,1 i negativní jako Barjezus ve Sk 13 (str. 20); dobří a zlí jsou si v „soubojových“ scénách v některých ohledech podobní (mj. s. 6). Velmi pěkné je připomenutí sz paralel soubojů čarodějů (s. 16-18). Škoda, že autorka nesrovnala sz „souboje kouzelníků“ s těmi ve Sk, ale jen tyto sz popsala. Např. Dn 14,1-22 (str. 18) totiž počítá na rozdíl od např. Šimona Mága s falešností Bělových kněží, nikoli s jejich skutečnou mocí, a navíc u Dn vůbec nejde o střet kouzelníků, nýbrž o podvod kněží při běžném kultu.

Vlastní jádro práce, kap. 6-7, je v hrubých obrysech zajímavé. Srovnání přináší pohled, který není čtenáři Skutků na první pohled dostupný.

Od str. 44-7 se uvažuje o Pavlovi jako „superhrdinovi“. To je občerstvující perspektiva, která předpokládá odvážný a originální krok. Srovnání se zdařilo a jeho síla tkví právě v tom, že by snad mnohý čtenář Bible chtěl zprvu automaticky namítnout, že Pavel je „přeci něco jiného“. Od podobnosti lukášovského Pavla se superhrdiny se mohla odvíjet autorčina esejistická extenze.

Práce má tak velmi silný „Ansatz“, ale ten ostře kontrastuje se slabým provedením. Práce působí jako text, který teprve má být doplněn o rešerši vlastního tématu, o mezishrnutí podávající dílčí výsledky některých oddílků a má být očištěna od dlouhé řady vyjádření, která jsou ve své stručnosti diskutabilní (jako *pars pro toto* uvádím, že autorka nakládá s výrazem pro věštění, *manteuesthai*, určitěji, než je nutné; str. 33 aj.).

Některá nepříliš obhájená tvrzení jsou obecnějšího dosahu. Str. 22 (mj.): Autorka tvrdí, že vláda Božího království byla ustanovena na daných místech jako v Samaří a v Páfu triumfem daného apoštola nad kouzelníkem. To se mi zdá nadsazené a ani dané perikopy to

tak asi nechápou (srv. 8,24; 13,12-13). Podobnou licenci si bere v případě dívky s věštným duchem, která má dle autorky personifikovat démonické síly dané oblasti (str. 23).

V pozdějším křesťanství měly tuto roli hlavního „vládce nad oblastí“ spíše prostory veřejného pohanského kultu, nikoli nadaná služka. Možná je to svědectvím, že tyto spíše marginální postavy byly pro svatopisce protivníci dostatečné síly, nikoli nějaké kultické středisko. Srv. tvrzení, že kdyby Pavel nepřemohl dívku s „pythónským duchem“, křesťanství by se možná nedostalo do Evropy (str. 6).

Vícekrát se projevuje, že autorka zatím nemá zkušenosti s tím, kde hledat rychle dosažitelné a kvalitní informace o religionistických tématech, která nejsou snadno uchopitelná a přitom se s nimi musí v její práci počítat. Např. str. 19: Autorka je rychle hotova s religionistickým obrazem magie. Už v jejím hrubším výměru je obsažen problematický předpoklad racionality magie. Místo izolovaných pojetí jednotlivých badatelů (v pozn. 70-1) měla pisatelka vycházet ze standardních encyklopedických hesel, která se snaží tak krajně obtížná témata jako je magie uchopovat s ohledem na celou šíři bádání a podávají tak vyrovnanější a pevnější obraz daných fenoménů. (Naopak poznámka o Filónovi, tamt., že dělil magii na bílou a černou, věci svědčí – i když se čtenář nedozví, kde to u Filóna hledat.)

Chybí mezishrnutí, která by i samotné autorce a také čtenáři umožnila lépe se držet hlavní myšlenky práce. Například v části 6.1 o původu proti sobě stojících kouzelníků by bylo víc než žádoucí shrnout výtěžek srovnání jejich zkoumaného původu. Stačily by dvě či tři věty.

Str. 8–11: Autorka líčí kontext Sk. To není od věci, ale oddíl mohl být pojat trochu přísněji a s ohledem na vlastní téma práce. Zahrnout tyto dva oddíly pod „Rešerši“ není moc přesné. Špatně je jen název, část se mohla jmenovat třeba „Sk jako kontext soubojů čarodějů“.

Str. 12: Bible 21 není dost obhájena jako překlad, který by měl stát po boku ČEPu. Českých překladů NZ nebo jeho částí je velmi dlouhá řada a autorka asi volila Bibli 21 kvůli její novosti či dostupnosti. Na str. 13-14 jde o obecnější komentáře ke Sk v angličtině (text bak. práce ale přitom nepoznamená, že jde jen o malou část vší akademické produkce) a k vlastní rešerši se autorka dostává až v případě svého inspirátora Klaucka. (Na druhou stranu četla recenze jeho díla, a použila je; s. 14.)

Vlastní rešerše chybí. S dnešními elektronickými prostředky by se dalo projít množství literatury a pořádit seznam toho, kdo o soubojích čarodějů co psal. V literatuře také chybí hlavní nz slovník Bauera – Dankera (v nejpokročilejší anglické verzi je i v knihovně FHS), který poskytuje hlubší jazykové pozadí ke každému slovu v NZ (není třeba umět řecky, jen abecedu).

Nedostatkem je závislost na teoriích badatelů, k nimž nedovede mít odstup (uznávám, že toto je až dost pokročilá schopnost). Autorka sice načetla různé výklady jména Elymas, ale nakonec se ne dost odůvodněně rozhodne pro jedno z nich, které nevyhlíží nijak pravděpodobně (etymologizace jména z aramejštiny, str. 29).

Další námitky jsou techničtějšího druhu.

Některé formulace jsou stilisticky nedbalé, v krajním případě nesrozumitelné: Lukášovi čtenáři „... byli křesťany z pohanů, protože jinak by byla látka Lukášem zpracovaná pro ně často nepochopitelná“ na str. 10. (Nerozuměl jsem.)

Autorka „odkazuje na odkazy“, např. na to, že podle daného moderního badatele hovoří Dión o věštbě, kterou dostal, místo aby odkázala přímo na něj (str. 6 pozn. 8 a 10).

Kolegyně si neví rady s vlastními jmény (viz Encyklopedie antiky). Opět jen příklad, str. 22, 31: „Prokonzul Sergia Paul z města Páfu“ – prokonzul Sergius Paulus (krom toho: v Páfu působil jako římský úředník, kteří nepocházeli z míst, kde úradovali).

Autorka si nedává práci s dohledáním záležitostí, o nichž ví, že při psaní o nich nemá pevnou půdu pod nohama (to by obstarala snad v každém případě encyklopedie Brill's New Pauly), Např. str. 21: „Helénistické“ vdovy nejsou snadno pochopitelné vyjádření, ačkoli se autorka snaží vysvětlit věc v poznámce. Str. 25: „Libertini“ a „propuštěnci“ (Sk 6,9) nejsou v češtině ekvivalenty. Str. 26: „Místodržitel“ není ekvivalentem „vládce“.

Str. 49: V bibliografii si autorka neví rady s citováním, přesněji řečeno s uváděním autora a překladatele (viz Ovidius – Bureš; Nový zákon – A. Flek).

Krom chvály a kritiky bych měl ještě dvě poznámky:

Ke str. 23 bych doplnil, že Lýdie nemusela být první evropskou křesťankou – srv. „přistěhovalce z Říma“ již při vylití sv. Ducha v Jeruzalémě ve Sk 2,10.

Stranou zůstala podobnost, která by mohla na otázku kouzelníků vrhnout další světlo: kouzelníci souvisejí s penězi podobně jako Ananiáš a Safira v 5,1-10 (a Barjezus ve Sk 13 je také tvrdě potrestán, dočasnou slepotou /k tomu pěkně autorka na s. 39 srovnává Pavlovo oslepnutí na cestě do Damašku/, avšak ne tolik jako manželský pár zevnitř církve, který se rovnou jeden po druhém skácí mrtev). Kouzelníci mají v Lukášových rukou nejlepší vyhlídky (nebo aspoň možnost) se z jeho hlediska napravit, ale křesťané Ananiáš a Safira dojdou daleko prudšího zacházení. Tato perikopa by v hodnocení kouzelníků (z nichž jen Barjezus oslepl, a asi jen na nějakou dobu) mohla hrát roli.

Hodnocení: práci doporučuji k obhajobě. Výborný nápad je ale stažen k zemi provedením. Navrhuji známku 3, popřípadě 2.